

דף ב

מא. א. אם בגופו יבא בגופו יצא — מה בא הכתוב ללמדנו?

ב. עבד עברי שנשתנה מחירו ומחירו עבודתו, כיצד מחשבים לו כשנפדה בגרעון כסף?

ג. חיוב האדון במזונות עבדו העברי, בכסות ובמדור — כיצד?

ד. מתי רשאי האב למכור את בתו לאמה?

א. אם בגופו יבא בגופו יצא — בגופו נכנס בגופו יצא. ופירש רבא: לומר שאינו יוצא בראשי אברים. רבי אליעזר בן יעקב אומר: יחידי נכנס יחידי יצא. ופירש רב נחמן בר יצחק: יש לו אשה ובנים — רבו מוסר לו שפחה כנענית. אין לו אשה ובנים — אין רבו מוסר לו שפחה כנענית. (וכן פסק הרמב"ם. עבדים ג, ד).

ב. חישוב דמי פדיונו נעשה לטובת העבד; אם השביח בתוך הזמן — מחשבים לו כפי המחיר שנמכר (אם עוד רבות בשנים... (שנתרבה כספו במשך השנים) — מכסף מקנתו). ואם הוזל — לפי המחיר הנוכחי. (ואם מעט נשאר בשנים... (שנתמעט כספו בשנים) — כפי שניו). ולא רק בנמכר לעכו"ם הקילה עליו תורה בפדיונו, אלא אף בנמכר לישראל (גזרה שוה שכיר שכיר). הוזל בתוך הזמן וחזר והשביח כפי קנייתו — מחשבים לפי המחיר הנוכחי שהוא מחיר הקניה, ולא כמחיר הוזל שבינתים.

ג. כי טוב לו עמך — עמך במאכל ועמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן. (אתה דר בכרך והוא בכפר, או להפך. רמב"ם עבדים א, ט). מכאן אמרו: כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. א. אין חילוק בין עבד או אמה. (רמב"ם עבדים א, ט).

וחייב לנהוג בעבד מנהג אחוה. ואף על פי כן צריך העבד לנהוג בעצמו מנהג עבדות באותן העבודות שהוא עושה לו. (שם).

ב. אם אין לו אלא כר אחד, יש לו ליתנו לעבד, שהרי אם שוכב עליו בעצמו, אינו מקיים כי טוב לו עמך, ואם אינו שוכב עליו וגם אינו מוסרו לעבד — זו מדת סדום, נמצא על כרחו צריך ליתן לעבד, וזהו 'כקונה אדון לעצמו'. (תוס' עפ"י הירושלמי).

ג. כתב הרא"ש שאם התנה עם העבד מראש — הכל לפי תנאו.

ובנודע ביהודה (תנינא אה"ע לא) כתב שלא אמר הרא"ש שהתנאה מועילה אלא בכגון יין חדש ופת קיבר וכד', אבל בדבר שיש בו צער לגוף, כגון שינה על הארץ — אין מועיל תנאי, שהרי זה מתנה על מה שכתוב בתורה שאין תנאו קיים אלא בדבר שבממון ולא בדבר שיש בו צער הגוף.

ד. אין אדם רשאי למכור את בתו לאמה אלא אם העני והוצרך למכור מטלטליו ושדותיו וביתו. (ולא נשאר לו כלום, אפילו כסות שעליו. ואף על פי כן כופים את האב לפדותה לאחר שמכרה, כמו שנתבאר לעיל. (רמב"ם עבדים ד, ב) — על פי סוגיתנו).

דפים כ — כא

מב. מהם דיני גאולה לדברים דלהלן? האם לווה וגואל וגואל לחצאים? האם יכול לגאול מיד לאחר המכירה?

האם הקרובים מחויבים לגאול?

א. עבד עברי.

ב. מוכר שדה אחוזה.

ג. מקדיש שדה אחוזה.

ד. מוכר בית בעיר חומה.

ה. מוכר בית מבתי החצרים אשר אין להם חומה.

א. עבד עברי נגאל על ידי עצמו בגרעון כסף, ורשאי לעשות כן מיד לאחר מכירתו. ואינו לווה וגואל

(או השיגה ידו ונגאל. רש"י) ולא גואל לחצאים (ונגאל — כולו, ולא חציו. רב ששת; רבינא).

הנמכר לעכו"ם, חובה על קרוביו לגאלו (ואפילו לרבי יהושע שאמר גבי שדה אחוזה רשות, כאן קבעו

הכתוב חובה כדי שלא יטמע בין העכו"ם. ובכל... גאלה תתנו...). והקרוב קרוב קודם (או דדו או בן

דדו יגאלנו או משאר בשרו ממשפחתו יגאלנו).

היו לו שני קרובים, הקרוב יותר אין ספק בידו לגאול, והמרוחק יותר ספק בידו — אינו

נגאל, שאין הגאולה מוטלת אלא על הקרוב הראוי ליורשו. (עפ"י רש"י ועוד).

עבד הנמכר לישראל — לדברי רבי, אין בו דין גאולת קרובים. ונסתפקו בגמרא מהי דעת חכמים

החולקים על רבי.

בתורי"ד (יה). מבואר שלרבי יוסי הגלילי ולרבי עקיבא, יש תורת גאולת קרובים בנמכר

לישראל. ומסתמא דגמרא לעיל כ. לכאורה משמע שאינו נגאל בקרובים. אך הרשב"א שם פירש בענין

אחר.

ב. המוכר שדה אחוזה, רשאי לגאלה רק כעבור שנתים מן המכירה (במספר שני תבואות ימכר לך.

ואפילו שניהם רוצים, המוכר והקונה — אסור. ע' ערכין כט:). ומחשב גרעונו לפי חלוקת דמי המכירה

למספר השנים שעד היובל. לא גאלה עד היובל — חזרת השדה ביובל לבעליה.

ואינו לווה וגואל ולא גואל לחצאים. (והשיגה ידו ומצא כדי גאלתו).

אם שניהם רוצים — מותר לגאול לחצאים. ומדובר בגמרא כשנתן לו בסתם, ולא פירשו

שיהא זה פרעון, הלכך אנו דנים זאת כפקדון עד שישלים כל פדיונו, ואין זו גאולה. (עפ"י

רשב"א).

הקרובים גואלים את השדה (ובא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו), והקרוב קרוב קודם (נאמר

בעבד הנמכר לעכו"ם שלש פעמים יגאלנו — לרבות כל הגאולות שנגאלות כסדר הזה). לדברי רבי

יהושע גאולת קרובים — רשות (ואיש כי לא יהיה לו גאל — זה שיש לו ואינו רוצה ליקח, ולימדה

תורה שהרשות בידו). ולדברי רבי אליעזר — חובה. (בכל... גאלה תתנו).

א. הלכה כרבי יהושע, שגאולת קרובים בשדה אחוזה — רשות. (רמב"ם — שמיטה ויובל יא, יח;

רשב"א).

ב. נחלקו הדעות בגאולת קרובים, האם השדה עומדת ברשות הקרוב שגאל עד היובל, או

חזרת לבעליה לאלתר.

ג. המקדיש שדה אחוזה, פודה אותה כפי הערך הקצוב בתורה, זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, לפי גרעון חישוב השנים הנותרות עד היובל. לא פדה עד היובל — אינה חוזרת לבעליה אלא מתחלקת לכהנים ויש אומרים שאין נכנס בה אדם והריהי 'שדה רטושין' (ע' ערכין כה-כו מחלוקת תנאים). בזה הורע כחו של המקדיש על המוכר. ובדבר אחר יפה כחו — שיכול לפדותו מיד לאחר המכירה ואין צריך להמתין שנתים. ועוד יפה כחו, שלוה וגואל וגואל לחצאים (אם גאל יגאל).

נחלקו דעות הראשונים בגאולה לחצאים, האם גואל מיד מחצית מהנכס. או גואל את כולו, אלא שאינו יוצא לאלתר רק כשיגיע הזמן שהדמים ישתוו לערך השדה כפי חישוב השנים שעד היובל.

המקדיש שדה אחוזה, לא נאמרה בו תורת גאולת קרובים. ודין הקרוב כשאר כל אדם הקונה מן ההקדש, שיכול לפדות השדה ותעמוד ברשותו עד היובל, וגם יכול לחפור בה בורות כאדם העושה בתוך שלו. (ע' ערכין כה.).

המקדיש שדה מקנה — יש לחקור שמא לרבי שמעון הדורש טעמא דקרא, אין לוה וגואל ולא גואל לחצאים, שהרי היא תחזור ביובל לבעליה, או שמא דינו כמקדיש שדה אחוזה. (כן נסתפק במשך חכמה — בהר כה, כח).

דינים נוספים בגאולת שדה אחוזה ושדה מקנה, במקדיש ובמוכר — נתבאר בערכין כט-ל.

ד. המוכר בית בעיר המוקפת חומה — גואלו בתוך שנה למכירתו. לא גאלו — נחלט הבית ביד הקונה לעולם ואינו יוצא ביובל.

לדברי רבי שמעון הדורש טעמא דקרא, הואיל והורע כחו שאם מלאה לו שנה ולא נגאלה — נחלט, לכך יפה כחו שלוה וגואל וגואל לחצאים. ולדברי חכמים, אין לוה וגואל ולא גואל לחצאים (גאלתו גאלתו משדה אחוזה).

הרמב"ם (שמיטה ויובל יב, ב) פסק שאינו לוה וגואל ואינו גואל לחצאים. וכן כתב הריטב"א. לדברי חכמים (רש"י), רצה רב הונא בר חיננא לומר שהמוכר בית בבתי ערי חומה נגאל לקרובים, כדין שדה אחוזה. ורב ששת אמר שאינו נגאל (והקשו לשיטתו על יתור תיבת 'בכל').
ופסק הרמב"ם (שמיטה ויובל יב, ב) כרב ששת, שאינו נגאל בקרובים. וכן כתב הריטב"א.

עוד בהלכות מוכר ומקדיש ונתן בתי ערי חומה — בערכין ל-ב.

ה. המוכר בית מבתי החצרים אשר אין להם חומה, דינו כשדה אחוזה; יש לו גאולה עד היובל, וביובל חוזר לבעליו אם לא גאל מקודם לכן. וכן הקרובים גואלים, [לרבי יהושע רשות ולרבי אליעזר חובה, כנ"ל]. וקרוב קרוב קודם. (ובתי החצרים אשר אין להם חמה סביב — על שדה הארץ יחשב גאלה תהיה לו וביובל יצא). ומלבד זאת יש לו את הקולא שיש למוכר בית בעיר חומה, שיכול לגאול בשנה ראשונה למכירתו.

עוד בדיני בתי החצרים — בערכין לג.